

ברית זמנית בין ש.ב., מימשל צבאי ומשרד ראש-הממשלה הו

כך חוסל יהלום!

הפחות יציבים. חיסולה המוחלט של הקבוצה, שכל קיומה היה תלוי בכתביהעת שלה, הוא מעשה ידיו של יהלום. בתקופה זו הספיק יהלום להכיר מקרוב לא רק את הפלגים הערביים השונים. הוא גם למד היטב את הפלגים השונים של השלטון, בשטח הערבי. שני הפלגים החשובים ביותר הם, ללא ספק, הש.ב. והמימשל הצבאי. שניהם, לכאורה, שלוחות של משרד הבטחון. שניהם נשמעים, בסופו של דבר, לאותם הבוסים, היושב במרומי סולם הפיקוד הבטחוני.

אולם קורבה אירגונית זו אינה מוצאת את ביטויה ביחסי אהדה. בין האגף הערבי של הש.ב. לבין המימשל הצבאי קיימים חילוקי דעות. כה רבים ועמוקים, שהיחסים ביניהם מוגעים, לא פעם, לאיבה גלויה. הש.ב., היודע בדיוק מהם הצרכים הבטחוניים של המדינה, סבור כי המימשל הצבאי אינו משרת כל אינטרס בטחוני. להיפך: הוא רק יוצר שינוא כללית למדינה, מכשיר קרקע פוריה לריגול וחבלה.

ההגבלות שהוא מטיל על חופש התנועה, נישול קרקעות מבעליהם החוקיים היושבים בארץ, צימצום אפשרויות התעסוקה — כל אלה מקשים על הש.ב. בעבודתו בשטח. לדעת ראשי הש.ב., אפשר לדאוג לבטחון המדינה בקרב האוכלוסיה הערבית באמצעים מיקצועיים מצומצמים, מבלי לפגוע בסקטור שלם של האוכלוסיה.

כראש מחלקה, שראה את העניינים מקרוב, היה יהלום שותף לדיעה זו, נגד המימשל הצבאי.

★ ★ ★

מחלקה מחפשת ראש

איובי יהלום פוענים כיום, כי כבר או ראה בתפקידו באגף הערבי רק מעבר — מעין הכשרה מיקצועית — לקראת התפקיד שהציע לו לבון בהסתדרות. הם מתארים את יהלום כבן-חסותו של לבון, שהכיר את משפחת דיאמנט עוד מן העיירה קופציצה שבמחוז טרנופול. לפי גירסה זו, לבון הוא שסלל את הדרך לעסקנות לפניו, וכאשר התפנתה ראשות המחלקה באגף הערבי של הש.ב., הוא שיעץ לו לקבל את התפקיד — מתוך שראה את הצורך למנות בכוא העת אחד מנאמניו לראשות המחלקה הערבית בהסתדרות.

אך מקורבי לבון מכחישים גירסה זו בתוקף. אומנם גם משפחת לבון וגם משפחת דיאמנט מוצאן בגאליציה — אך גאליציה היא ארץ גדולה, ושתי המשפחות באו מאיווריים מרוחקים. לבון, לדברי מקורבים אלה, הכיר את יהלום מקרוב רק לפני כשנה וחצי. מתוך היכרות זו, כשהלום כבר שימש ראש מחלקה באגף הערבי של הש.ב., הציע לו לבון לעבור להסתדרות.

המחלקה הערבית של ההסתדרות היתה, בדרך כלל, סרס-עודף. ראשיה לא הצטיינו מעולם ביומה או בעצמאות. פעם נגררו אחר המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית פעם אחר הש.ב. ופעם אחר המימשל הצבאי. לעתים אף נגררו לכיחינים שונים ומגוונים, בעת ובעונה אחת.

בערך בזמן שבו קיבל יהלום את תפקידו החדש בש.ב., החליט לבון לסלק את ראובן ברקת מתפקיד יושב-ראש המחלקה הערבית של ההסתדרות. מתחת ליוזר המחלקה, מכהן מנהל המחלקה. בימי ברקת מילא תפקיד ביצועי זה אליהו אגסי, עסקן ותיק, אפור וחסרי-יוזמה. עם סילוק ברקת, עבר אגסי למרכז לתרבות ולחינוך של ההסתדרות. האיש שנבחר למלא את מקומו היה אהרן נתן, סגנו-לשעבר של זיאמה דיבון, מי שהיה אז יועץ ראש הממשלה לעניינים ערביים. הוא רב עם דיבון, נסע ללמוד בלונדון. לבון קרא לו לשוב אצלה, הטיל עליו את ראשות המחלקה, כשלשניהם ברור כי זהו מינוי זמני, עד לגמר העבודה הנוכחית של הבחירות לכנסת הרביעית.

נוצרי, איפוא, מצב בו חיפש פנחס לבון ראש מחלקה הערבית בהסתדרות, ואילו נחום יהלום, ראש המחלקה הערבית בש.ב., חש אולטימדי ביחס לתפקידו.

היתה זו מועקה שרבים מוותיקי הש.ב. בשטח הערבי הרגישו אותה בשנים האחרונות. ותיקים אלה צמחו, כימעט ללא יוצא מן הכלל, מתוך עבודת-שדה. הם הכירו את הערבים, ידעו את שפתם, ביקרו בבתיהם ובמאהליהם. מתוך אמונה שמעשיהם נעשים לטובת בטחון המדינה, ביצעו לא פעם מיבצעי-תועבה. והנה, במרוצת השנים, חזרה בהם ההכרה כי אם לגביהם בטחון המדינה הוא ערך עליון, לא כן בעיני הבוסים שלהם. והלא הם יכלו לדעת בדיוק מתי נעשה מעשה מסיבות בטחוניות באמת, ומתי נשאו העסקנים את שם הבטחון לשוא.

המשך המימשל הצבאי, על אף ההתראה כי הוא מפריע מבחינה בטי

בחרישיבות סופר-מורדני, בקומה החמישית של בניין החעד הפועל של ההסתדרות, התכנסו ביום שני האחרון 17 עסקנים לסכס פולחני השייך לדורות עברו. הם באו להקריב קורבן-אנוש למולך זועם.

הקורבן ישב אותה שעה בחדר הראשון של הקומה הראשונה, באותו בניין. על דלת חדרו היה תלוי עדיין השלט "נחום יהלום". היו אלה רגעיו האחרונים כראש המחלקה הערבית של ההסתדרות — והוא ידע זאת. הוא ניצל אותם להפרידה מחבר-עובדיו, ולהעברת תפקידיו ליורשו.

הטכס בקומה החמישית עבר את כל שלבי הגינונים הפורמאליים: הצעה, הצעת-נגד, מאה מצד סיעות המיעוט. אך סיומו לא היה נתון בספק אפילו לרגע אחד. ידי הנציגים של מפא"י בחנייה המרכזת הורמו — וראשו של נחום יהלום נערף, כמיצוות המולך.

★ ★ ★

הכת החזקה ביותר

גורל אכזרי, מעורר סלידה. אבל, בסופו של חשבון, לא היה זה גורל יוצא מגדר הרגיל. הן נחום יהלום (38) לא היה הפקיד הראשון שהודח מתפקידו והוא בחדאי לא יהיה האחרון. מדוע, בכל זאת, עוררה הדחתו התרגשות כה רבה? מה נשתנה סילוקו מכל הסילוקים של גיוגל העסקנות המפלגתית?

פנחס לבון, שבאותו בניין עצמו נגזר גורלו לגלות פוליטית לפני שלושה חודשים, מסר הודעה תקיפה למעריבי: "שוב פעם מספיק היה שגורם ממשלתי מסויים ירצה בהדחתו של איש מסויים בהסתדרות, והדבר ייעשה..."

מיהו הגורם הממשלתי המסויים? מה כוחו של גורם זה, ששום עתון לא העז לפרש בשמו, ושיכול היה להרקיט את ראשי ההסתדרות האדירה במחול-השדים הקטלני, שהסתיים בטכס ההקבריה? מי תבע מההסתדרות לחסל את ראש המחלקה הערבית שלה?

גורם זה הוא הכת החזקה ביותר בשלטון הישראלי.

אין זו מפלגה מוגדרת, אין זה מוסד פוליטי מן המניין. כמה מראשי הכת, היכולים לפסוק חיים או מוות לרבות אורחים, אף אינם ידועים בציבור ואסור לפרסם את שמם ברבים. כת זו היא "צמרת הבטחון". לאו דוקא ההיירארכיה הרשמית של משרד הבטחון וצה"ל, כי אם אנשים המשרתים במשרדים שונים, אסילו בתפקידים "אורחיים", ואנשי מנגנונים שאינם כפופים למרות ממשלתית. זהו, בקיצור: מנגנון החושך.

גורמים אלה אינם המידוי ויודתיים, האחד לרבים. לא בכל שטח שורר השלום ביניהם. לעתים קרובות הם מתחרים זה בזה, עד שהבוסים העליונים חייבים להתערב ולהכריע ביניהם. במיקרהו של נחום יהלום התאחדו כל הפלגים הללו כדי לתבוע את ראשו.

★ ★ ★

מסיביר לרחובות

מיהו, בעצם, נחום יהלום? הוא לא נשאר מספיק זמן בתפקידו הרם, כדי שקורותיו היו יכללו בביוגראפיות הרשמיות של אישי המדינה. כאדם שגדל ועלה בתפקידים בטחוניים, אף עטף חלק מקורות אלה במעטה של סודיות-חובה.

ידוע כי הגיע ארצה ב-1942, כחייל בצבא הפולני של אנדרס. או היה גבר צעיר בן 20, אך מאחוריו כבר השתערה הטראגדיה האיומה של יהדות פולין הכבושה. הוא ראה נאצים גוזזים את פאות אביו, ראה פולנים משליכים יהודים מבעד לחלונות של רכבת. ביהו, בגאליציה המרוחקת, נכלל בשטח הכיבוש הסובייטי, כאשר היטלר וסטאלין חילקו את פולין ביניהם. מכל משפחתו, נותר רק הוא בחיים.

המיקרה העיזר של המלחמה הביא אותו למיכרות-הפחם של סיביר, יחד עם הפליטים הפולניים שברחו מפני הנאצים. שנתיים עבד במיכרות, עד שברית-המועצות החלה משחררת גברים פולניים כדי שיתגייסו לצבא אנדרס.

טוראי נחום דיאמנט הגיע לארץ-ישראל כשעל כומתתו נשר הרפובליקה הפולנית. באותו לילה בו הגיע למחנה ליד רחובות, החליט ללכת בדרך בה הלכו יהודים כה רבים מצבא אנדרס. הוא ערק, הגיע לבייתו של יוסף ברץ בתל-אביב, קיבל שם גברים אורחים. היה לו קל יחסית למצוא מחסה בארץ. כי בגאליציה היה חניך גורזוניה, והתנועה ההתיישבותית של מפא"י קלטה אותו ללא קשיים.

הוא עבר ממשרד-השרון לרמת-דוד, ומשם לנהה-איתן. אפילו קדחת קיבל — מחלה שאליצה אותו, במרוצת הזמן, לגוש את הקיבוץ ולעבור לירושלים.

★ ★ ★

מקום מתפנה בצמרת

אן התחיל פרק חדש בחיי יהלום. הוא אומנם נרשם כסטודנט למדעי הרוח באוניברסיטה העברית וחשב על קאריירה שקטה, אך הסטודנטים של אותן שנים היו מקור חשוב לגיוס אנשים לאירגונים המחתרתיים. יהלום המפא"יי נקלס בהגנה, הגיע עד מהרה לשורות ה"ש"י — שירות הידיעות, קודמו של הש.ב. הנוכחי.

המלחמה באנגלים, הפיוזן מאורעות 1947, מלחמת העצמאות — כל אלה עבר נחום יהלום כשורות ה"ש"י. כאשר הוקם הש.ב. נכלל יהלום אוטומאטית בין אנשיו.

על עבודתו באותן השנים, אין אפשרות לכתוב. הוא יצא מן האפול הבטחוני רק ב-1957, כאשר נשלח למשך שנתיים כמוזר שני בשגרירות ישראל בחינה. "אבי בחדאי לא חלם שבנו יהיה דיפלומאט של ישראל", אמר השבוע בהיזכרו באותם הימים. גם הוא לא חלם על כך. הוא פשט את הפראק הדיפלומאטי וחזר ארצה. אלא שבינתיים נתפס מקומו הקודם בידי אדם אחר. כנהוג במיקרים אלה, המתין עד שישובץ בתפקיד מתאים.

ואז התפנה מקום שנראה לו כמתאים ביותר: ראשות אחת המחלקות, באגף הערבי של הש.ב.

היה זה רגע גורלי בקאריירה שלו. שום דבר עד לאותו יום לא הכשירו למילוי תפקיד זה. אפילו ערבית לא ידע — ואינו יודע כהלכה גם כיום. אולם, לא היתה זו מחלקה "מיקצועית" במובן המלא של המילה, כי אם מחלקה שטיפלה יותר במדיניות כללית, בקרב האוכלוסיה הערבית בארץ. ומכיוון שהמדיניות בכל הנוגע לערבים נקבעת על-ידי דויד בן-גוריון ושמעון פרס ישירות, ומאחר שיהלום הוכיח את נאמנותו הבלתי-מעורערת לצמרת הבטחון, לא נמצאה כל סיבה מדוע לא למסור לידיו את המחלקה.

★ ★ ★

מלחמה מימשל-ש.ב.

אני רוצה לדמור! כך היה ראשי-המחלקה החדש מקדים כל שיחה שלו עם אנשי מיקצוע בשטח הערבי. והוא התכחן לכך ברצינות. הוא ביקר ברחבי הארץ, התעניין בשלוחות הש.ב. והמימשל הצבאי בכל איזור, למד את זרמי המחשבה בקרב הערבים. עוד בראשית כהונתו החושה, החליט לחסל את קבוצת אל-ארד. אך לפני שהפעיל את מנגנון ההטרדה והמשפט נגדה, הצליח לדלדל את הקבוצה על-ידי לחץ מחושב על כמה מחבריה

של נחום יהלום יושב המזכיר הכללי של ההסתדרות, אהרן בקר (שלישי משמאל) כשהוא מנסה להסתייג בידו פיהוק עמוק. התמונה צולמה לפני חצי שנה, בעת חנוכת בית ההסתדרות בניצרת.

מאחורי הגב